

Armenzorg in de gouden eeuw – hofjes, gasthuizen en weeshuizen

Hofjes

Hofjes waren instellingen met een eenvoudige vorm van oudedagsvoorziening voor mensen die in behoeftige omstandigheden verkeerden. De hofjes bestonden uit tien tot dertien huisjes gebouwd rond een binnenplaats. In het midden stond de pomp en in de opgedeelde tuintjes werden groenten en bloemen gekweekt met daarnaast een bleekveldje. Op het bleekveldje kon de was te drogen worden gelegd. Het besloten karakter is ontleend aan de begijnhoven, die sinds de middeleeuwen werden opgericht in de meeste steden van Nederland. Begijnhoven waren bestemd voor ongehuwde vrouwen of weduwen die in gemeenschappen woonden en waarvan de levenswijzen leek op die van kloosterlingen. Alleen in Amsterdam en Breda bevindt zich nu nog een begijnhof.

Een belangrijke taak was weggelegd voor het college van regenten. De regenten beheerden de financiën, hielden toezicht op de reglementen, stelden de preuven (bijdragen in levensonderhoud van de bewoners) vast en zagen toe op het welzijn van het hofje. De regenten vergaderden in een speciale ruimte, de veelal luxueus ingerichte regentenkamer. De bloeitijd van de hofjes lag in de 17de en 18de eeuw. Er ontstaan dan een aantal hofjes zoals in Haarlem en Amsterdam met een monumentaal karakter, die zijn anders en ruimer van opzet dan de intieme en eenvoudige complexen uit de eerdere periode. De hoofdingang en de regentenkamer krijgen meer aandacht en de toenemende welvaart is af te lezen aan de rijke decoratie.

Gasthuizen

Gasthuizen zijn in de middeleeuwen ontstaan uit barmhartigheid voor de medemens. Want meer dan in onze dagen werd de middeleeuwse mens herinnerd aan de geboden van Christus om de werken van barmhartigheid te verrichten: hongerigen spijzen, dorstigen laven, naakten kleden, doden begraven, vreemdelingen herbergen, zieken troosten en gevangenen bevrijden. Wie deze werken deed bevorderde zijn eigen zieleheil. Rond het jaar 1600 trad er een verandering op in het systeem van armenzorg. De welvaart begon toe te nemen en de burgers beschikten over meer geld. Gast- en weeshuizen kregen van de stadsbesturen vaak de beschikking over ruimere behuizingen van de in beslag genomen kloosters en andere kerkelijke gebouwen. Deze openbare instellingen werden grotendeels bestuurd door regenten en regentessen uit de gezeten burgerij. Veel gasthuizen legden de nadruk op de opvang van proveniers of ook wel kostkopers genoemd. De provenier kon met een behoorlijk bedrag zich levenslang inkopen en kreeg daarvoor een eigen kamertje, vuur en licht, gezamenlijke maaltijden, en verzorging in geval van ziekte. Een soort van voorloper van onze oudedagsvoorziening.

De Oude Mannen- en Vrouwenhuizen waren iets duurder en meer in aanzien dan de gasthuizen, maar verder onderscheidden ze zich niet van de gasthuizen.

Weeshuizen

Voor wezen werden aparte huizen gesticht. Regenten en regentessen lieten zich vaak streng portretteren als patronen van onmondige kinderen. De wezen waren vaak afkomstig uit de rijke burgerij en het toezicht diende te voorkomen dat ze anders beneden hun stand terecht zouden komen of misbruikt zouden worden. De wezen droegen een opvallend gekleurd uniform, wat makkelijk was voor het toezicht en opsporen van weglopers. Vooral in de rijke weeshuizen kregen de kinderen een opleiding als leerling bij een ambachtsman of –vrouw, en later werd gezorgd voor een dienstbetrekking. De volledige opvoeding was duur en niet voor alle hulpbehoevende kinderen weggelegd.

De algemene weeshuizen ontstonden halverwege de zeventiende eeuw en nam alle wezen op, voor zover ze gezond waren. Deze weeshuizen verhuurden kinderen aan plaatselijke ondernemers als ze 10 a 14 jaar waren.

Stadsbestuurders stonden achter deze

weeshuizen, want zij ontvingen de lonen van de kinderen, losten vaak werkgelegenheid op en hielden de kinderen van de straat, die anders tot de bedelstaf veroordeeld zouden zijn.

